

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 20 april 2017

Mål nr

T 2947-16

KLAGANDE

TK

Ombud: Advokat BB

MOTPART

PB

Ombud: Advokat JS

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2016-05-19 i mål T 6352-15

Hovrättens dom

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att det förhållandet att den skadade båten var oförsäkrad saknar betydelse för skadeståndets storlek.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd i målet i övrigt. Hovrättens domslut står därmed fast.

TK ska ersätta PB för rättegångskostnader i Högsta domstolen med 94 375 kr, varav 45 500 kr avser ombudsarvode, med ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

TK har yrkat att Högsta domstolen ogillar PBs talan eller, i andra hand, sätter ned skadeståndet till 50 000 kr.

TK har vidare yrkat att Högsta domstolen dels befriar honom från skyldigheten att ersätta PB för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten, dels förpliktar PB att ersätta honom för egna rättegångskostnader i dessa instanser.

PB har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 5.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. PB köpte i maj 2013 en motorbåt av märket Scarab 33 AVS. I juni 2013 var han ute och åkte med båten för tredje gången. Utöver PB, hans son och tre kamrater till sonen var TK med i båten. Inledningsvis körde PB båten men efter ett tag lät han TK köra. Vid en gir nära ön Koholmen nordost om Ljusterö i Stockholms skärgård skar båten och kantrade. Samtliga personer ombord utom en slungades ur båten och hamnade i vattnet. Båten vattenfylldes och sjönk delvis. Skador uppkom på båten, särskilt på motorerna.
2. TK åtalades med anledning av olyckan för bl.a. vårdslöshet i sjötrafik. Åtalet ogillades och domen har vunnit laga kraft. I anslutning till åtalet framställde PB ett skadeståndsanspråk mot TK. Skadeståndsanspråket behandlades inte inom ramen för brottmålet.
3. Som grund för sitt skadeståndskrav har PB gjort gällande att TK genom vårdslöst agerande förorsakat olyckan och skadorna på båten. TK har bestritt skadeståndsanspråket. Om skadeståndsskyldighet skulle anses föreligga, har han invänt att skadeståndet ska jämkas på grund av att PB har medverkat till skadan dels genom att underlåta att försäkra båten, dels genom att låna ut båten utan att upplysa om att den var inte var försäkrad. TK har framhållit att han inte skulle ha kört båten om han hade vetat om att den var oförsäkrad.
4. Enligt tingsrätten hade TK av vårdslöshet orsakat olyckan. Han skulle därför utge skadestånd till PB. Efter avdrag med ett belopp som TK redan

hade betalat bestämdes skadeståndet i domen till 270 229 kr med ränta. Tingsrätten gjorde bedömningen att den omständigheten att båten vid tillfället var oförsäkrad inte kunde anses medföra att PB hade varit medvållande på så sätt att skadeståndet skulle jämkas. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Målet i Högsta domstolen

5. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om det förhållandet att den skadade båten var oförsäkrad har betydelse för skadeståndets storlek. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

6. Vid Högsta domstolens prövning aktualiseras först frågan om redan det förhållandet att PB använde båten utan att den var försäkrad kan påverka skadeståndet. Det ska prövas också om skadeståndet kan påverkas av att PB lät TK köra båten utan att upplysa om att den inte var försäkrad.

Jämkning av skadeståndsskyldighet

7. Med sakskada avses vanligtvis en genom fysiska medel direkt tillfogad skada på fysiska föremål. Även förlust av ett föremål betraktas som en sakskada. I 5 kap. 7 § skadeståndslagen anges vad ett skadestånd med anledning av en sakskada kan omfatta.

8. Enligt 6 kap. 1 § andra stycket skadeståndslagen kan skadestånd med anledning av en sakskada jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. Till skillnad från vad som är fallet när det gäller skadestånd med anledning av personskador uppställs inte något krav på uppsåt eller

grov oaktsamhet från den skadelidande för att jämkning ska kunna ske. Av tredje stycket framgår att jämkning sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

9. Jämningsregeln förutsätter att den skadelidandes handlande (eller underlåtenhet) ställs i relation till handlandet på ansvarssidan. Vållandebedömningen på skadelidandesidan görs på motsvarande sätt som när det gäller vållande på ansvarssidan. När det gäller den skadelidandes handlande blir den centrala frågan i allmänhet om han eller hon har ökat risken för skadan. Regeln har sin särskilda betydelse för bedömningen av initialskedet i ett skadeförlopp där ställning måste tas till om, och i så fall i vilken utsträckning, den skadelidande har medverkat till att det över huvud taget blev ett skadefall. (Se Bertil Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, 1982, s. 60 ff. och Högsta domstolens dom den 7 februari 2017 i mål T 230-15 p. 27.)

10. I 6 kap. 2 § skadeståndslagen finns en jämningsregel som inte avser fall där den skadelidande har medverkat till skadan. Enligt den bestämmelsen kan jämkning ske om skyldigheten att utge skadestånd är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Skadeståndet kan då jämkas efter vad som är skäligt, varvid den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter ska beaktas.

11. I sådana fall där den som är skyldig att utge skadeståndet ansvarar för annans vållande finns en särskild jämningsbestämmelse i 3 kap. 6 § skadeståndslagen. Bestämmelsen avser sakskador. Den innebär att jämkning kan ske, om det är skäligt med hänsyn till föreliggande försäkringar eller försäkringsmöjligheter. Det särskilda syftet bakom den bestämmelsen är att förlusten

i de där angivna situationerna i största möjliga utsträckning ska fördelas genom försäkring (jfr Bertil Bengtsson och Erland Strömbäck, Skadeståndslagen En kommentar m.m., 5 uppl. 2014, s. 138 ff.).

Skyldigheten att begränsa skada

12. Utöver jämkning enligt skadeståndslagens regler så kan en reduktion av ersättningen aktualiseras om den skadelidande inte har fullgjort skyldigheten att begränsa sin skada.

13. Skadebegränsningsskyldigheten inträder när den skadelidande fått klart för sig att han eller hon har drabbats av en skadegörande handling, och den kvarstår under hela skadeförloppet. Skyldigheten skiljer sig normalt från den begränsning av ansvaret som följer av principen om den skadelidandes medverkan genom att den aktualiseras efter det att skadeförloppet har inletts. Om det finns en grund för jämkning till följd av den skadelidandes medverkan också efter det att skadeförloppet har inletts, kan båda principerna ha betydelse för bestämmandet av skadeståndets storlek. (Se Högsta domstolens dom den 7 februari 2017 i mål T 230-15 p. 29.)

Betydelsen av försäkring på den skadelidandes sida

14. Med undantag för bestämmelsen i 3 kap. 6 § skadeståndslagen finns i lagen inte några uttryckliga regler om att den skadelidandes försäkrings-situation ska beaktas i samband med jämkning av skadestånd. När det gäller jämkningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen anges emellertid i förarbetena att det under vissa förhållanden kan tänkas gå ut över den skadelidande att han eller hon inte har skyddat sig genom sådan försäkring som är sedvanlig. När

det gäller medvållandefall enligt 6 kap. 1 § förutsätts i förarbetena vidare att om den skadelidande skyddas av försäkring så kan detta beaktas inom ramen för den bedömning av omständigheterna i övrigt som ska ske enligt paragrafens tredje stycke. (Se prop. 1975:12 s. 173 f. och 177.)

15. Olika förslag har under årens lopp lagts fram när det gäller frågan om en underlåtenhet från den skadelidandes sida att teckna försäkring bör föranleda jämkning av skadestånd (se särskilt SOU 1975:103 och SOU 1989:88).

Bakom förslagen har legat en ambition att betona värdet av försäkringsskydd i förhållande till skadeståndsansvar. Den ledande tanken har varit att risken för saksador som huvudregel slutligt borde bäras av egendomsförsäkring på den skadelidandes sida. Inget av förslagen har dock lett till lagstiftning.

16. Frågeställningen har emellertid aktualiserats i rättspraxis. I rättsfallet NJA 1991 s. 567 var frågan om skadestånd för en förhållandevis värdefull hund som av vårdslöshet dödats under en jakt skulle jämkas på grund av medvållande, då hundägaren använt hunden vid jakten trots att den inte var försäkrad. Högsta domstolen fann att jämkning inte skulle ske. Domstolen, som bl.a. hänvisade till uttalanden i den juridiska litteraturen där rättsläget hade sammanfattats så att man bör vara försiktig med att låta försäkringsmöjligheten spela någon väsentlig roll, fann att enbart den omständigheten att hunden inte var försäkrad inte borde föranleda jämkning. Även i rättsfallet NJA 1957 s. 499, som också avsåg skadestånd med anledning av att en hund med högt värde hade dödats vid jakt, bedömdes att det förhållandet att hunden inte hade varit försäkrad inte utgjorde skäl för jämkning av skadeståndet. Avgörandena ger således inte något egentligt stöd för att en underlåtenhet att försäkra egendom skulle kunna utgöra skäl för jämkning på grund av medvållande.

17. Frågan om betydelsen av försäkringsskydd på den skadelidandes sida när det gäller jämkning på grund av medvållande kan inte behandlas utan att även de för försäkringsskyddet gällande reglerna om regressrätt berörs. Sedan år 2006 gäller enligt 7 kap. 9 § försäkringsavtalslagen (2005:104) att försäkringsbolaget inträder i den försäkrades rätt till skadestånd med anledning av skadan, i den mån denna omfattas av försäkringen och har ersatts av bolaget. Denna rätt för försäkringsbolaget är som princip oinskränkt och begränsas endast av frivilliga överenskommelser mellan försäkringsbolagen. Det innebär att en skadevållare i sådana situationer som var aktuella i 1957 års och 1991 års rättsfall riskerar att få betala full ersättning för den skada som handlandet gett upphov till – även om försäkringsskydd finns för egendomen – eftersom försäkringsbolaget regressvis kan återkräva utbetald försäkringsersättning.

18. Regressrättens utformning gör att det av rättssystematiska skäl är svårt att se hur frånvaron av försäkring på den skadelidandes sida skulle kunna utgöra grund för jämkning av en sakskada på grund av medvållande (jfr Bertil Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl. 2015, s. 339 f. samt Jan Hellner och Marcus Radetzki, Skadeståndsrätt, 9 uppl. 2014, s. 391).

Begränsning av skadeståndet av det skälet att egendomen är särskilt värdefull

19. I 1957 års och 1991 års rättsfall aktualiserades frågan om det fanns skäl för jämkning inte bara av den anledningen att den hund som hade dödats vid jakten hade varit oförsäkrad utan också med hänvisning till värdet på hunden. I det första rättsfallet var frågan också om ägarens underlåtenhet att upplysa övriga jaktdeltagare om värdet borde medföra jämkning av skadeståndet. Skäl för jämkning bedömdes inte finnas i något av fallen. I 1991 års fall uttalade Högsta domstolen att värdet på hunden inte var så högt att det framstod som vårdslöst av ägaren att använda hunden vid den aktuella jakten.

20. Högsta domstolen prövade i de båda rättsfallen betydelsen av egendomens påstått särskilt höga värde i första hand med utgångspunkt från reglerna om jämkning. Frågan kan emellertid också bedömas utifrån kravet på adekvat kausalitet.

21. Detta krav innebär att det för skadeståndsansvar inte är tillräckligt att det föreligger ett faktiskt eller logiskt orsakssamband mellan handling och effekt. Det krävs också att sambandet är av viss särskild beskaffenhet eller har viss kvalitet (jfr Håkan Andersson, Skyddsändamål och adekvans, 1993, s. 87 ff., särskilt s. 95 med omfattande hänvisningar). Kausalsambandet måste värderas för att utröna om skadan har framstått som en beräknelig och i viss mån typisk följd av det skadegörande beteendet. Skadan ska alltså ha varit i någon mening förutsebar. Det som ska skäras bort från ett konstaterat skadeståndsansvar är sålunda effekter av den skadegörande handlingen som är så osedvanliga eller osannolika att den skadevällande parten inte borde ha tagit dem i beräkning. (Se Högsta domstolens dom den 7 februari 2017 i mål T 230-15 p. 26.)

22. En sådan situation kan vara att den skadade egendomens värde är påtagligt mycket högre än vad skadevällaren har haft anledning att utgå från. Värdet har med andra ord varit så osedvanligt eller osannolikt högt att skadevällaren inte borde ha tagit det i beräkning. Med hänsyn till det som ovan sagts om försäkringsgivarens regressrätt (se p. 18) kan det förhållandet att egendomen inte skyddas av en försäkring normalt sett inte ges någon betydelse i sammanhanget.

Bedömningen i detta fall

23. TK var vårdslös vid förandet av båten och orsakade skadehändelsen. Han har därigenom ådragit sig skadeståndsskyldighet.

24. Den avgörande orsaken till skadan var således TKs handlande. Varken det förhållandet att PB använde båten utan att den var försäkrad eller att han inte upplyste TK om att båten var oförsäkrad innebär att han bidrog till skadefallet på ett sådant sätt att han genom vållande medverkade till skadan. Något skäl för jämkning med stöd av 6 kap. 1 § skadeståndslagen föreligger därför inte.

25. TKs talan skulle även kunna anses innefatta ett påstående om att PB brast i skyldigheten att begränsa sin skada genom att inte hålla båten försäkrad. Som framgått tidigare tar denna skyldighet främst sikte på åtgärder som en skadelidande har att vidta efter det att en skada inträffat. Den kan inte anses innefatta något krav på att i förebyggande syfte skydda egendom genom en försäkring.

26. Det var uppenbart för TK att båten var värdefull. Det förhållandet att skadorna på båten medför en skyldighet att utge ett högt skadestånd kan inte betraktas som en så osedvanlig eller osannolik följd av hans handlande att han inte borde ha räknat med det.

27. Det finns inte förutsättningar att jämka skadeståndet med tillämpning av 6 kap. 2 § skadeståndslagen.

Slutsatser

28. Det nu anförda innebär att frågan i det meddelade prövningstillståndet ska besvaras så att det förhållandet att den skadade båten var oförsäkrad saknar betydelse för skadeståndets storlek. Vid denna bedömning meddelar Högsta domstolen inte prövningstillstånd i målet i övrigt.

29. TK ska betala PBs rättegångskostnader i Högsta domstolen. Den begärda ersättningen är skälig.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff, Agneta Bäcklund, Lars Edlund och Anders Eka (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Ylva Meyer